

KS. TOMASZ KOPICZKO

UKSW WARSZAWA

ORCID 0000-0002-8000-6714

## UROCZYSTE CELEBRACJE SAKRAMENTU POKUTY I POJEDNANIA W PRZYGOTOWANIU DO PIERWSZEJ KOMUNII ŚWIĘTEJ DZIECKA

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania dzieci do przyjęcia i przeżywania sakramenty pokuty i pojednania oraz pierwszej Komunii świętej już we wstępie podkreślają, że „udział w uczcie eucharystycznej wymaga czystego serca, wolności od grzechu ciężkiego, dlatego Kościół nie zezwala na dopuszczenie dziecka do pierwszej Komunii świętej bez uprzedniej sakramentalnej spowiedzi”<sup>1</sup>. Współczesna praktyka Kościoła katolickiego w Polsce opiera się na zasadzie, że przed pierwszą Komunią świętą wszystkie dzieci przystępują do pierwszej spowiedzi świętej. Zazwyczaj ma to miejsce na jeden dzień lub kilka dni przed dniem uroczystej pierwszej Komunii świętej.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie propozycji, aby w programie duszpasterskim i katechetycznym wyznaczyć czas na uroczystą celebrację pierwszy raz przeżywanego sakramentu spowiedzi, lub nawet dwie spowiedzi poprzedzające uroczyste przyjęcie pierwszej Komunii świętej<sup>2</sup>. Poszukując argumentacji z zakresu teologicznego, pedagogicznego i psychologicznego można wyodrębnić kolejne punkty, które pomogą przyjąć tę ideę w praktyce duszpasterskiej. Niniejsze poszukiwania naukowe na wstępie zwrócą uwagę na rozwój religijności dziecka w wieku wczesnoszkolnym, następnie zostanie wyakcentowana potrzeba współpracy rodziny i parafii w przygotowaniu do pierwszej spowiedzi. Ostatnia część artykułu to walory z natury praktycznej przemawiające za uroczystą dwukrotną celebracją sakramentu spowiedzi jako przygotowanie do pełnego pierwszego udziału w Eucharystii.

---

<sup>1</sup> Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania dotyczące przygotowania dzieci do przyjęcia i przeżywania sakramenty pokuty i pojednania oraz pierwszej Komunii świętej* (29.08.2020), nr 8.

<sup>2</sup> Praktyka ta jest stosowana w niektórych krajach europejski, np. we Włoszech. Przed laty była także stosowana w niektórych miejscach w Polsce. Nie została ona jednak opisana w sposób szerszy w literaturze katechetycznej w Polsce.

## 1. Rozwój religijności dziecka w wieku wczesnoszkolnym

Zdaniem Czesława Walesy, dziecko może stosunkowo szybko wejść w żywą i dynamiczną relację z Bogiem. W sytuacji, kiedy wszystkie czynniki rozwojowe podlegają pomyślnym procesom, religijność dziecka ma szansę stać się twórcza i rozwijać się w sposób dynamiczny<sup>3</sup>. Bez wątplenia kluczową rolę na tym etapie odgrywają rodzice. To oni są odpowiedzialni za tak zwaną fazę obudzenia wiary. Dopiero później możliwa jest faza rozwinięcia i dopełnienia<sup>4</sup>.

W pierwszym etapie budowania religijności elementem kluczowym jest troska o relacje osobowe, jakie zachodzą pomiędzy rodzicami a ich dzieckiem. Są to relacje oparte o troskę, budowanie poczucia bezpieczeństwa i miłości. To w tym okresie powstaje idea Boga, współzależna od obrazu rodziców. Można właściwie stwierdzić, że wychowanie religijne rozpoczyna się wraz z pierwszym dniem życia dziecka. Co prawda ma ono charakter pośredni, ale stanowi istotny fundament w przekazaniu dziecku idei Boga<sup>5</sup>.

Zdaniem C. Walesy, wiek od około 7 do 10 lub 11 lat to etap religijności autorytatywno-prawnej (moralnej)<sup>6</sup>. Po okresie areligijnym, który występuje w pierwszym roku życia, okresie początków religijności, który obejmuje 2. i 3. rok życia oraz okresie religijności magicznej, która ma miejsce od 4. do 7. roku życia, pojawia się faza religijności, który opiera się na autorytecie oraz elementach moralnych. Istotną rolę odgrywają tutaj elementy religijności zewnętrznej, które powiązane są z autorytetami. Często okres ten wiąże się z elementami przymusu i posłuszeństwa. Zanika magiczna interpretacja wiary i pojawia się element realizmu poznawczego. Dziecko buduje świat w oparciu o konkretne obrazy. Dzięki wsparciu rodziców i katechetów w tym okresie pojęcia religijne mogą nabrać głębszego sensu<sup>7</sup>.

Okres wczesnoszkolny to czas, kiedy następuje rozwój w przestrzeni społecznej, poznawczej, estetycznej oraz kształtuje się system postrzegania rzeczywistości. Z punktu widzenia przygotowania do spowiedzi i budowania świadomości z zakresu relacji moralnych (sumienie, grzech, łaska uświęcająca) jest to czas stawiający duże wymagania zarówno rodzicom, jak i katechezie parafialnej oraz szkolnej lekcji religii. Jak wskazują badania, takie terminy jak „łaska uświęcająca”, „sumienie”, „grzech”, wydają się być wysoce abstrakcyjne. Zatem ich przyswojenie domaga się podawania konkretnych przykładów z życia<sup>8</sup>.

<sup>3</sup> Por. C. Walesa, *Rozwój religijności dziecka*, „Roczniki filozoficzne” XLII (1994) 4, s. 98–117.

<sup>4</sup> Por. J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Lublin 2016, s. 30nn.

<sup>5</sup> Por. tamże.

<sup>6</sup> Por. C. Walesa, *Kształtowanie się religijności dziecka*, w: J. Stala (red.), *Wychowanie dzieci w młodszym wieku szkolnym*, Tarnów 2006, s. 24–36.

<sup>7</sup> Por. C. Walesa, *Rozwój religijności człowieka*, t. I, Lublin 2005, s. 211nn.

<sup>8</sup> Por. tamże, s. 233–235.

Właściwe uformowanie dziecka wymaga stosownej wrażliwości, aby nadać wspomnianym wyżej terminom właściwe znaczenie, a jednocześnie nie zamknąć ich w uporządkowane intelektualnie struktury. Często w tym okresie pojawiają się u dzieci pierwsze wątpliwości w wierze. Poszukując sposobów odpowiedzi na ich pytania i wątpliwości należy unikać stosowania swoistego przymusu moralnego. Raczej należy dążyć do tego, aby ukazywać Boga w kontekście miłosierdzia, dobroci, mądrości, sprawiedliwości i świętości. Należy pamiętać, że dziecko w tym okresie zazwyczaj chce być kierowane w swoim rozwoju religijnym. Jednak nie może to być oparte o przymus, raczej o zachętę<sup>9</sup>.

Zwracając uwagę na rozwój moralności religijnej dziecka, należy podkreślić, że w wieku około 8–9 lat, pojawia się zrozumienie podstawowych zasad moralności chrześcijańskiej. Jest ono jednak osadzone nie w myśleniu abstrakcyjnym, a w konkretnych sytuacjach życiowych. Myślenie dziecka ma w tym okresie wymiar literalny i dosłowny. Kryterium nadrzędnym jest zgodność z przykazaniami oraz poszanowaniem swojej własnej osoby. Świadomość odnośnie do grzechu opiera się raczej na autorytecie niż na zewnętrznej istocie czynu lub zdolności krytycznej oceny. W wieku około 10–11 lat dzieci większą uwagę zwracają na motywy religijne swoich działań<sup>10</sup>.

W tym okresie rozwoju religijnego dziecka należy dołożyć wszelkich starań, aby przygotowanie do pierwszej spowiedzi stało się okazją do konkretnych doświadczeń religijnych. Należy również pamiętać, że od około 8. roku życia coraz wyraźniej kształtuje się hierarchia wartości u dziecka. Rolą osób odpowiedzialnych za wychowanie religijne jest to, aby na szczycie tej piramidy wartości znalazła się wiara i relacja z Bogiem. W kontekście przygotowania do spowiedzi świętej należałoby dodać, że istotnym elementem jest kształtowanie świadomości, że to grzech niszczy naszą relację z Bogiem. Spowiedź zaś jest sytuacją, która tą relację przywraca. Sposobem na takie wychowanie może być ukazywanie Chrystusa jako najwyższego autorytetu moralnego<sup>11</sup>.

W tym okresie następuje również u dziecka rozwój poczucia winy i odpowiedzialności za czyny. Dziecko zaczyna rozumieć, że jego złe postępowanie może pociągać nieprzyjemne konsekwencje. Troszcząc się zatem o właściwy rozwój religijny dziecka w kontekście przygotowania do spowiedzi należy łączyć doświadczenie relacji ludzkich z doświadczeniem religijnym. Całość jednak powinna

<sup>9</sup> Por. A. Gandzel, *Wychowanie chrześcijańskie dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: M. Szpakowski, E. Dąbek (red.), *Pedagogiczne aspekty zarządzania organizacją*, Zamość 2014, s. 317–338.

<sup>10</sup> Por. C. Walesa, *Kształtowanie się religijności dziecka*, dz. cyt., s. 28–29.

<sup>11</sup> Por. A. Skreczko, *Znaczenie świadectwa wiary rodziców w wychowaniu religijnym ich dzieci*, w: „*Studia Pastoralne*” 9 (2013), s. 33–48.

być osadzona w kontekście bliskości relacji z Bogiem i miłości. Jak podkreśla M. Dziewiecki, wychowanek musi czuć, że jest kochany przez Boga, swoich rodziców i wychowawców<sup>12</sup>.

## 2. Rodzina – parafia – szkoła w przygotowaniu do pierwszej spowiedzi

Religijność dziecka rozwija się zazwyczaj w kontekście społecznym. Dziecko w wieku wczesnoszkolnym zaczyna poszukiwać identyfikacji z grupą, do której należy. Nie jest to już jedynie rodzina, ale pojawiają się również grupy rówieśnicze w szkole lub też parafii. W wieku 8–10 lat pojawia się chęć uczestniczenia w praktykach religijnych, o ile jest ona wspierana przez ważne autorytety z życia rodzinnego, szkolnego lub rówieśniczego. Stąd też pojawia się potrzeba ścisłej współpracy rodziny, parafii i szkoły w przygotowaniu do pierwszej spowiedzi. Wspólnym mianownikiem dla wychowania religijnego, zapoczątkowanego w rodzinie, a kontynuowanego w parafii i szkole, powinna być troska o realizację podstawowych potrzeb.

Zaspokojenie potrzeb psychicznych dziecka, zwłaszcza emocjonalnych, odbywa się głównie w relacji z bliskimi osobami. Nie należy się jednak ograniczać głównie do przestrzeni rodziny. Chodzi o optymalne środowisko dla rozwoju dziecka. Należy zapewnić dziecku w pierwszej kolejności poczucie bezpieczeństwa, bliskości, ciepła, uznania i akceptacji. Bez tego nie jest możliwy prawidłowy rozwój psychofizyczny<sup>13</sup>.

W wieku wczesnoszkolnym pojawiają się także potrzeby kontaktu i zabawy z rówieśnikami. Rozwija się wtedy zdolność do twórczego myślenia oraz samodzielność. Trzeba jednak pamiętać, że w tym okresie mechanizmy rozpoznawania potrzeb u dziecka są zawodne. Jest to szczególnie istotne w kontekście rodzących się potrzeb w wymiarze religijnym. Potrzeba zatem stałej troski i regulacji wychowawców. Rola osób dorosłych nie ogranicza się jednak jedynie do uświadomienia i nazwania potrzeb. Wszystko, co dzieje się w życiu dziecka, dzieje się pierwszej kolejności w kontekście relacji z dorosłymi. Relacje pomiędzy wychowawcami a dzieckiem tworzą się na bazie doświadczeń, emocjonalnych interakcji. Wiarygodność dorosłych w przestrzeni życia rodzinnego, parafialnego i szkolnego jest o tyle większa, o ile wpływa na zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dziecka<sup>14</sup>.

Troszcząc się zatem o rozwój religijny, potrzeba współpracy opartej na zaspokojeniu potrzeb – najpierw tych fundamentalnych, a później tych związanych z wiarą. Warto podkreślić jednak, że rodzice, katecheci czy nauczyciele powinni pozostawiać

<sup>12</sup> Por. M. Dziewiecki, *Pedagogika integralności*, Warszawa 2010, s. 15–18.

<sup>13</sup> Por. M. Ciechomska, M. Ciechomski, *Potrzeby psychiczne dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), *Dzieci z trudnościami w młodszym wieku. Aspekty rozwojowe i edukacyjne w kontekście specyfiki różnic kulturowych*, Warszawa 2016, s. 13–43.

<sup>14</sup> Por. tamże, s. 23.

dziecku pewną przestrzeń do samodzielnej eksploracji życia społecznego i religijnego. Jednocześnie mają gwarantować poczucie dostępności, kiedy dziecko tego potrzebuje. W ten sposób dziecko nabiera odpowiedzialności za własny rozwój religijny, może cieszyć się swoimi samodzielnie osiągniętymi sukcesami, a zarazem pozostaje w bliskich relacjach z wychowawcami<sup>15</sup>.

Wspólna troska rodziny, parafii i szkoły powinna się zatem opierać na relacji bliskości, która polega na otwartości, ciepłe, bezpieczeństwie i komunikatywności. Jeśli dziecko nie doświadczy tego typu relacji z wychowawcami, to trudno, aby budowało dojrzałą relację zaufania z Bogiem, która jest kluczowa dla sakramentu spowiedzi. Powierzenie swoich sekretów bliskiej osobie-wychowawcy i przyznanie się do swoich błędów wymaga zaufania i pewności, że ze strony wychowawcy na dziecko nie spadnie przesadna reakcja. Jest to warunek konieczny do tego, aby dziecko właściwie odnalazło się w intymnych sytuacjach zaufania Panu Bogu w sakramencie spowiedzi.

W procesie wychowania religijnego dziecko ma szansę poznać Boga, w pełni otworzyć się na Jego miłość tylko wtedy, gdy podobne doświadczenia będą mu towarzyszyć w relacji do wychowawców. Zatem katecheza rodzinna, która uprzedza każdą inną formę katechezy<sup>16</sup>, odkrywa kluczową rolę dla tego, co będzie miało kontynuację w życiu parafialnym i szkolnym. Oprócz podstawowej wiedzy z zakresu wiary, moralności, modlitwy i rozumienia sakramentów, kluczowe wydaje się doświadczenie żywej relacji z Bogiem, opartej o relacje ludzkie. Świadectwo rodziców, katechetów i wychowawców nie może się zatem jedynie ograniczać do słów zachęty, ale musi być owocem autentycznej wiary. Powinni oni przykładem swojego życia pokazywać dziecku, że takie praktyki jak modlitwa czy systematyczne korzystanie z sakramentu pokuty oraz regularne uczestniczenie w Mszach świętych nie są jedynie praktykami wynikającymi z obowiązku, ale są potrzebą ich serca i przekładają się na jakość ich życia<sup>17</sup>.

Zdaniem A. Skreczki, obraz rodziców, którzy modlą się oraz przystępują w sposób regularny do spowiedzi odgrywa kluczową rolę i nadaje sens wszystkim wysiłkom zmierzającym do wychowania religijnego<sup>18</sup>. Praktyki religijne, a zwłaszcza spowiedź i przystępowanie do Eucharystii nie mogą być postrzegane przez dziecko jedynie w kontekście gestów i obrzędów. Wysiłek rodziców, katechezy parafialnej

<sup>15</sup> Por. W. Malicka, *Potrzeby wychowawcze dzieci i współpraca dwóch podmiotów – autorytet domu i szkoły w kilku krokach*, „Rocznik Naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli” 4 (2020), s. 115–129; J. Juul, *Zamiast wychowania. O sile relacji rodzica z dzieckiem*, Podkowa Leśna 2016, s. 29–31.

<sup>16</sup> PDK 126-128.

<sup>17</sup> Por. J. Borowicz, *Wychowanie w wierze dziecka przygotowującego się do pierwszej spowiedzi i pierwszej Komunii Świętej w świetle wybranych dokumentów Kościoła*, *Zeszyty Formacji Katechetów* 2 (2014), s. 20-30.

<sup>18</sup> Por. A. Skreczko, *Zadania rodziny jako Kościoła domowego*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 8(2009), s. 112-121; Tenże, *Rola Kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2011, s. 61-68.

i szkolnej lekcji religii powinien być zatem ukierunkowany na przekaz depozytu wiary, ale także żywego doświadczenia modlitwy i wspólnoty.

Jak zauważa A. Offmański, wychowanie moralne, w które wpisuje się przygotowanie do spowiedzi, ma być konsekwencją wiary<sup>19</sup>. Moralność chrześcijańska stanowi bowiem odpowiedź na Boże powołanie do świętości. W przypadku dzieci przygotowujących się do I Komunii, poprzedzonej pierwszą spowiedzią, chodzi zatem o to, aby były one ukształtowane jako osoby wolne, a zarazem świadome swojej tożsamości dziecka Bożego. Warunkiem koniecznym jest zatem wspólny przekaz płynący ze środowiska rodzinnego, parafialnego i szkolnego. W formacji moralnej należy zatem wyeksponować odnalezienie właściwego miejsca we wspólnocie rodziny, parafii i szkoły. Wiąże się to z potrzebą przynależności i bezpieczeństwa. Na pierwszy plan zatem powinno wysuwać się prawo miłości, którego uczy Jezus Chrystus<sup>20</sup>.

Przykazanie miłości stanowi zatem nadrzędne kryterium w wychowaniu moralnym, przygotowującym do pierwszej spowiedzi. Spójność przekazu środowiska rodzinnego, parafialnego i szkolnego powinna objawiać się również w formacji wrażliwego sumienia dziecka, które będzie „ośrodkiem i sanktuarium”, gdzie dziecko spotyka się z Bogiem, aby w świetle własnego poznania i Bożych przykazań mogło właściwie rozpoznać swoje błędy i szukać sposobu ich naprawy<sup>21</sup>. W tym właśnie elemencie przygotowania do pierwszej spowiedzi należy upatrywać istotne wyzwanie dla współpracy środowisk rodziny, parafii i szkoły. Chodzi o wypracowanie jednolitego przekazu odnośnie do prawdy i dobra. Dzięki temu dziecko uniknie zbędnych rozterek moralnych<sup>22</sup>.

Podsumowując, można stwierdzić, że rolę rodziny jest pierwotne wprowadzenie dziecka w świat życia religijnego, częste rozmowy o Bogu i sakramentach, wsparcie emocjonalne i duchowe. Rolą parafii natomiast w przygotowaniu do pierwszej spowiedzi jest organizowanie katechez, które dadzą poczucie wspólnoty i na drodze doświadczenia, modlitwy i relacji poprowadzą dziecko i rodziców do przeżycia sakramentalnych. Rolą szkolnej lekcji religii jest przekaz depozytu wiary, troska intelektualna o rozwój w kategoriach dobra i prawdy. Całość tej współpracy ma być oparta o jednolity i spójny przekaz.

<sup>19</sup> Por. A. Offmański, *Płaszczyzny kształtowania postaw pokuty i pojednania*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2 (2016), s. 93-110.

<sup>20</sup> Por. J. Mastalski, *Pedagogiczne wyzwania przygotowania do I spowiedzi i Komunii św.*, w: J. Stala (red.), *Eucharystia – pokuta i pojednanie w katechezie*, Kielce 2007, s. 89-106.

<sup>21</sup> Por. KKK 1776; II Sobór Watykański, *Gaudium et spes*, 16.

<sup>22</sup> Por. DK 84, 227, 241.

### 3. Uroczyste celebracje sakramentu

Całość wysiłków powinna być nastawiona na dobro dziecka i jego właściwe przygotowanie do sakramentu spowiedzi. W celu zminimalizowania negatywnych przeżyć i odczuć dziecka oraz lepszego przygotowania i zrozumienia istoty tego sakramentu należy rozważyć dwukrotną celebrację sakramentu spowiedzi, poprzedzającą pierwszą Komunię. Bazując na przesłankach pedagogicznych i teologicznych można stwierdzić, że taka organizacja pierwszej spowiedzi zaowocuje zmniejszeniem stresu i lęku przed sakramentem, wpłynie na lepsze duchowe przygotowanie dziecka, może pogłębić i utrwalić zrozumienie sakramentu pokuty, przyczynić się w sposób istotny do pogłębienia relacji z Bogiem. Odnosząc się także do obserwacji praktyki duszpasterskiej w Polsce, gdzie zazwyczaj pierwsza spowiedź „ginie” w cieniu pierwszej Komunii świętej, uroczyste celebrowanie tego sakramentu odpowiednio wcześniej może przyczynić się także do swoistego wyeksponowania go w świadomości życia sakramentalnego dziecka i jego rodziny.

#### Zmniejszenie stresu i lęku przed sakramentem

Można zaryzykować stwierdzenie, że we współczesnej literaturze odnoszącej się do sakramentu spowiedzi i przygotowania do pierwszej celebracji tego sakramentu temat lęku i strachu ze strony dziecka przed tym wydarzeniem jest w dużym stopniu marginalizowany lub w ogóle się on nie pojawia. Lęk, stres lub strach towarzyszą człowiekowi właściwie przez całe życie. Stany te ostrzegają człowieka przed niebezpieczeństwem, a z drugiej strony mogą stanowić swoistą dolegliwość. Trwały stan lęku może być odczuwany jako „niedobre” samopoczucie, rozdrażnienie, niepokój. Właśnie to niedobre samopoczucie stwarza napięcie, które może prowadzić do poczucia niepewności i niestabilności w czasie związanym z sakramentem spowiedzi<sup>23</sup>.

Lęk lub strach w kontekście pierwszej spowiedzi mogą mieć różne przyczyny. Należy mieć na uwadze, że reakcje lękowe u dziecka są zazwyczaj w znacznej mierze sprawą indywidualną. Nie da się zastosować jednej zasady do wszystkich dzieci tworzących grupę. Kluczowa zatem wydaje się być rola rodziców, którzy znają swoje dziecko i mogą mu najlepiej pomóc w sytuacji kryzysowej. Wydaje się zatem, że jeśli w przygotowaniu do pierwszej Komunii świętej będzie miała miejsce uroczysta celebracja pierwszego sakramentu spowiedzi odpowiednio wcześniej (kilka tygodni) i będzie ona przygotowana we współpracy parafii z rodzinami, może to uchronić dzieci od nadmiernie przeżywanych sytuacji lękowych. Kluczowym w tym wydarzeniu jest ukazanie Boga Ojca w tajemnicy miłosierdzia. Lęk, który jest stanem obawy, zaniepokojenia, może być zmniejszony poprzez odpowiednie rozmowy rodziców i katechetów, które ukążą Boga Ojca w kontekście przebaczenia

<sup>23</sup> M. Bąkowska, *Lęk, stres i strach jako bariery w wychowaniu*, „Studia Pedagogiczne” 12 (1999), s. 129–147.

i miłości. W praktyce może oznaczać to, że dziecko, bazując na swoim doświadczeniu akceptacji w rodzinie i wspólnocie Kościoła nie obawia się odrzucenia lub potępienia w momencie, kiedy przyzna się do swoich słabości (grzechów). „Mały” człowiek nie może odbierać świata w kategoriach nieprzychylności lub wrogości, która jest reakcją na przyznanie się do własnej słabości<sup>24</sup>.

#### Pogłębienie i utrwalenie zrozumienia sakramentu pokuty

Oddzielenie w czasie uroczystego przeżycia pierwszej spowiedzi od celebracji pierwszej Komunii świętej zmniejszy bez wątpienia napięcie w przeżyciu tych wydarzeń. Celebracja pierwszej spowiedzi, która będzie sprawowana kilka tygodni wcześniej, może pozwolić na lepsze skupienie się na doświadczeniu Boga, który działa w tym sakramencie i pragnie dobra dziecka. Rodzice i katecheci muszą pamiętać o tym, że w tym sakramencie dokonuje się połączenie elementów transcendentalnych z doświadczeniem psychologicznym. Konsekwencją tego ma być natomiast rozwój religijny, duchowy i psychiczny dziecka.

Równowaga psychiczna, która jest „materiał delikatną i kruchą” nie może przysłonić jednak doświadczenia miłości Boga. Pragnąc, aby dziecko skupiło się na tym doświadczeniu w przeżyciach emocjonalnych i duchowych, warto rozważyć propozycję, aby uroczysta celebracja pierwszej spowiedzi miała miejsce kilka tygodni przed pierwszą Komunią. Na kilka dni przed Mszą świętą, kiedy dziecko w pełni będzie uczestniczyło w sakramencie Eucharystii, należy spowiedź powtórzyć. Będzie to okazja do pogłębienia i utrwalenia przeżyć związanych z sakramentem pokuty. Jednak nie będzie to już dla dziecka zupełnie nowe doświadczenie, które może wprowadzać go w stan lęku i przysłonić w ten sposób przeżycia związane z pierwszą Komunią świętą<sup>25</sup>.

Stosując „zasadę dwóch spowiedzi” przed pierwszą Komunią świętą zwiększa się szansa na to, że w dziecku utrwali się potrzeba uzyskania przebaczenia nie tylko od rodziców i bliskich, ale również od Boga. Zanim stworzy się wspólnotę (komunię) z Bogiem, tworzy się pełnię wspólnoty z tymi, którzy są wokół. Podstawową normą w tej formacji moralnej i liturgicznej powinno być przykazanie miłości<sup>26</sup>.

Jak stwierdzi S. Dziekoński, aby jednak nastąpiło właściwe utrwalenie i pogłębienie zrozumienia sakramentu pokuty, konieczna jest właściwa podstawa, którą stanowią uporządkowane relacje rodzinne. Jest to niejako „baza psychologiczna”

<sup>24</sup> Tamże, s. 132; M. Burtowy, *Lęk w opinii dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, „Nauczyciel i szkoła” 1 (2000) 8, s. 83–87.

<sup>25</sup> Por. D. Buksik, *Sakrament przebaczenia i pojednania: rola spowiednika i penitenta na drodze ku dojrzałości religijnej i osobowościowej*, „Seminare” 24 (2007), s. 49–67; S. Dziekoński, *Katecheza wprowadzająca dziecko w sakramenty pokuty i Eucharystii w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*, „Studia Pastoralne” 3 (2007), s. 116–132.

<sup>26</sup> Por. PDK 25, 26.



do nawiązania prawidłowych relacji z Bogiem. To na tej drodze dokonuje się rozwój cnót teologalnych, zapoczątkowanych na chrzcie świętym<sup>27</sup>. Jeśli dziecko w pierwszych latach swojego życia doświadczało miłości, życzliwości, przyjaźni, szacunku, zaufania, to o wiele łatwiej będzie mu przyjąć obraz Boga, który jest kochającym i miłosiernym Ojcem<sup>28</sup>.

#### Pogłębienie i utrwalenie zrozumienia sakramentu pokuty

Dziecko jako istota wrażliwa i podatna na silne doświadczenia emocjonalne wymaga troskliwej opieki w momencie przystępowania do pierwszej spowiedzi. Chodzi o to, aby dzięki trosce rodziców, katechetów oraz spowiednika doświadczyło w tym sakramencie „ukojenia i uspokojenia”, ale nie uśpienia w wysiłku pracy nad sobą. Przygotowanie do pierwszej spowiedzi, która odbywa się na kilka tygodni wcześniej niż pierwsza Komunia święta może sprzyjać temu, że nastąpi właściwe zrozumienie tego sakramentu. Jednocześnie uroczysta i rozbudowana celebrowanie tego wydarzenia może być pozbawiona elementów rytualnych bądź też eliminować doświadczenie „biurokratyczne”. Zbędnym elementem wydaje się być powszechnie stosowana praktyka uzyskania podpisu potwierdzającego odbycie pierwszej spowiedzi.

Pogłębieniu i utrwaleniu pozytywnych przeżyć z pierwszych celebrowanie sakramentu spowiedzi może sprzyjać odpowiednio przygotowane i poprowadzone nabożeństwo pokutne. Konkluzją i istotą tego wydarzenia (pierwszej spowiedzi) nie może być uzyskanie jedynie podpisu spowiednika na pamiątkowym obrazku. Rozbudzone emocje dziecka powinny spotkać się z nadprzyrodzoną łaską przebaczącej miłości Boga. Powinien być to efekt dobrze przeżytej spowiedzi, ale również elementów czy symboli poprzedzających lub następujących po spowiedzi. W wydarzeniu tym powinni towarzyszyć rodzice, którzy są gwarantami poczucia bezpieczeństwa<sup>29</sup>.

#### Przygotowanie duchowe dziecka

Wydarzeniu pierwszej spowiedzi mogą także towarzyszyć znaki utrwalające w dziecku świadomość doświadczenia przebaczenia i oczyszczenia z grzechów. Może to być chociażby nałożenie białej szaty (alby) przypominającej dziecku jego czystość i niewinność czy gest przytulenia przez rodziców przed ołtarzem lub też błogosławieństwo czy wspólna modlitwa dziecka i rodziców. Niedopuszczalna wydaje się praktyka pierwszej spowiedzi w czasie, kiedy w Kościele celebrowane jest inne nabożeństwo lub Msza święta. Wyizolowanie pierwszej spowiedzi i uczynienie

<sup>27</sup> Por. S. Dziekoński, *Katecheza wprowadzająca dziecko...*, dz. cyt., s. 123–124.

<sup>28</sup> Por. Z. Marek, *Wychować do wiary. Zagadnienie wychowania religijnego dziecka w wieku przedszkolnym*, Kraków 1996, s. 48nn.

<sup>29</sup> Por. S. Duda, *Czy możliwy jest renesans spowiedzi?*, „Więź” 60 (2017), s. 117–130.

z niej uroczystej celebracji na kilka tygodni przed pierwszą Komunią świętą, przy odpowiednim zaangażowaniu duszpasterzy i rodziców stwarza okoliczności do tego, aby było to przeżycie, które pozwoli doświadczyć dziecku piękna i spokoju tego wydarzenia. W gestach ludzkiej troski i życzliwości dziecko może odnaleźć przesłanki miłości i samego Boga<sup>30</sup>.

Przygotowanie duchowe dziecka do spowiedzi nie może być zredukowane jedynie do jednorazowego wydarzenia, które poprzedza pierwszą Komunię świętą. Powinien być to proces, który pozwoli dziecku właściwie zrozumieć sakrament pokuty oraz rozpocząć troskę o formację własnego sumienia. Po pierwsze należy zatroszczyć się o to, aby w czasie przygotowania i celebracji dziecko należycie zrozumiało, kim jest Bóg i jak wielka jest Jego miłość względem każdego człowieka. To ułatwi dziecku zbliżenie się do sakramentu spowiedzi bez strachu. Dziecko powinno także doświadczyć także zjednoczenia i przyjaźni z Bogiem<sup>31</sup>. Ważnym elementem w przygotowaniu jest także wyjaśnienie istoty grzechu, potrzeby skruchy i nawrócenia. Nauka o grzechu nie może jednak być okazją do potępienia, a ma budzić mobilizację do unikania grzechu i czynienia dobra. Na drodze przygotowania należy także dziecku wyjaśnić, że kapłan nie występuje w roli sędziego, ale jest widzialnym znakiem (osobą), przypominającym o Bożym miłosierdziu. Należy uświadomić również dziecku, że wyznawanie grzechów kapłanowi, mimo iż może być wstydlive, jest drogą do oczyszczenia i pojednania z Bogiem. Naczelną zasadą przygotowania dziecka powinna być atmosfera wsparcia i miłości. Odpowiedzialni za to są przede wszystkim rodzice, katecheci i kapłani<sup>32</sup>.

#### Pogłębienie relacji z Bogiem

Kolejnym istotnym skutkiem uroczystej celebracji sakramentu spowiedzi i powtórzenia go przed pierwszą Komunią świętą jest pogłębienie relacji z Bogiem. Jest to istotny cel nie tylko sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, ale całej posługi katechetycznej, która troszczy się o wiarę<sup>33</sup>. Spotkanie z Bogiem miłosiernym w doświadczeniu pierwszej spowiedzi powinno być na tyle, ile jest to możliwe, zaangażowaniem całej osoby, serca i umysłu<sup>34</sup>. Wrażliwość duszpasterska rodziców i katechetów powinna pomagać dziecku w wyrobieniu świadomości, że spowiedź to nie tylko obowiązek, ale szansa na zbliżenie się do Boga i doświadczenie Jego miłości.

Praktyka dwóch spowiedzi przed pierwszą Komunią świętą może mieć także wartość edukacyjną. Może to być okazja do wprowadzenia dziecka w rytm

<sup>30</sup> Por. S. Dziekoński, *Katecheza wprowadzająca dziecko...*, dz. cyt., s. 126.

<sup>31</sup> Por. KKK 1468.

<sup>32</sup> Por. KKK 1461nn; S. Dziekoński, *Katecheza wprowadzająca dziecko...*, dz. cyt., s. 127.

<sup>33</sup> Por. DK 59.

<sup>34</sup> Por. DK 76.

regularnej spowiedzi. W takim kontekście spowiedź staje się integralną częścią życia duchowego człowieka, który dąży do zjednoczenia z Bogiem. Regularne przystępowanie do spowiedzi może utrwalać w dziecku świadomość, że istotą spowiedzi jest utrzymanie relacji z Bogiem i ciągle oczyszczanie siebie z grzechów, które od Boga oddzielają. Druga spowiedź, poprzedzająca w sposób bezpośredni pierwszą Komunię Świętą, stwarza okazję do tego, aby przystąpić do sakramentu pokuty i pojednania z lepszym zrozumieniem, głębszym przygotowaniem duchowym, ale przede wszystkim z intencją pełniejszego zjednoczenia się z Bogiem, które ma dokonać się w Eucharystii<sup>35</sup>.

#### Ekspozycja sakramentu spowiedzi

Na drodze przygotowania do pierwszej Komunii świętej w powszechnie stosowanej praktyce pierwsza spowiedź odbywa się zazwyczaj jeden dzień przed pierwszą Komunią świętą. Jest zatem ryzyko, że w świadomości dziecka, które po raz pierwszy przystępuje do obu sakramentów nie nastąpi wyraźne ich rozłączenie i dowartościowanie. Być może należy więc odejść od tej powszechnie stosowanej praktyki i zatroszczyć się o to, aby na drodze przygotowania pojawiły się dwie celebracje, w tym pierwsza przeżywana w sposób bardzo uroczysty. Może wzmocnić to doświadczenie, że spowiedź jest istotnym elementem rozwoju duchowego człowieka, nauczyć dziecko jeszcze wyraźniej odróżniać dobro od zła i oceniać własne czyny w świetle Bożej Miłości. Może to także utrwalić przekonanie, że Bóg przebacza człowiekowi zawsze, o ile ten prosi o miłosierdzie. To z kolei może utrwalać w dziecku przekonanie, że relacja z Bogiem opiera się na zaufaniu, a nie lęku. Wyeksponowanie pierwszej spowiedzi na drodze przygotowania do pierwszej Komunii świętej pokazuje także, że chrześcijaństwo polega na budowaniu relacji z miłosiernym Bogiem, a nie tylko na przestrzeganiu zasad moralnych. Pierwsza spowiedź ma stać się momentem, kiedy dziecko, dzięki wsparciu rodziców i katechetów doświadczy radości z przebaczenia i pojednania z Bogiem. Wszystkie te elementy sprawiają, że pierwsza spowiedź staje się nie tylko wstępnym etapem do pierwszej Komunii świętej, ale jest fundamentalnym momentem w duchowym rozwoju dziecka. Eksponowanie zatem spowiedzi na drodze do Eucharystii wzmacnia świadomość, jak ważne jest życie w stanie łaski uświęcającej i jak istotnie wpływa to na relację z Bogiem i innymi ludźmi<sup>36</sup>.

<sup>35</sup> Por. KKK 1324, Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania dzieci do przyjęcia i przeżywania sakramentu pokuty i pojednania oraz Pierwszej Komunii Świętej*, 2021, 40–44.

<sup>36</sup> Por. PDK 107; DK 74; Ł. Nycz, *Sakrament pokuty i pojednania w odbiorze młodzieży. Badania empiryczne członków apostołstwa młodzieży archidiecezji przemyskiej*, „Premisla Christiana” 17 (2016/2017), s. 311–325.

## Podsumowanie

Dokonując podsumowania należy zauważyć, że dziecko, które ma około osiem – dziewięć lat przechodzi cały szereg zmian na płaszczyźnie intelektualnej i emocjonalnej. W taki właśnie kontekst wpisuje się przygotowanie do pierwszej Komunii i pierwszej spowiedzi. W procesie myślenia następuje przejście od stadium myślenia przedoperacyjnego do stadium operacji konkretnych. Dziecko zazwyczaj w tym wieku coraz mniej koncentruje się na sobie, a szuka relacji z innymi. Jest to zatem dobra sytuacja do tego, aby budować relacje z Bogiem. W tym czasie dziecko uczy się w sposób bardziej przemyślany wyrażać swoje emocje wobec otoczenia. Jest również element sprzyjający budowaniu relacji w wymiarze nadprzyrodzonym (sakramentalnym). Jednocześnie jest to okres, w którym u dziecka pojawia się swoista niepewność lub lęki wobec nowych nieznanymi sytuacji.

Stąd też w niniejszym artykule propozycja, aby w całym przygotowaniu do pierwszego pełnego udziału w sakramencie Eucharystii w należyty sposób wyeksponować pierwszą spowiedź. Najlepiej oddzielić ją w wymiarze czasowym o kilka tygodni od pierwszej Komunii świętej. Ta pierwsza celebrowana spowiedź mogłaby być celebrowana w sposób uroczysty razem z nabożeństwem pokutnym. Wymaga to zaangażowania środowisk parafialnego i rodzinnego. Konieczna jest współpraca rodziców, katechetów i duszpasterzy. W takim wymiarze pierwsza celebrowana spowiedź staje się wyjątkowym przeżyciem, które pozwala uświadomić dziecku nie tylko wagę oczyszczenia się przed przyjęciem Eucharystii, ale również wartość refleksji nad własnym życiem duchowym. Pierwsza spowiedź, która jest celebrowana w sposób uroczysty i w obecności najbliższych osób może być okazją nie tylko do przeżyć o charakterze formalnym i koniecznym, ale także momentem radości i zbliżenia dziecka do Boga na płaszczyźnie emocjonalnej.

## Streszczenie

Prezentowany artykuł jest przedstawieniem propozycji, aby w programie duszpasterskim i katechetycznym wyznaczyć czas na uroczystą celebrowanie pierwszy raz przeżywanego sakramentu spowiedzi, lub nawet dwie spowiedzi poprzedzające uroczyste przyjęcie pierwszej Komunii świętej. Niniejsze poszukiwania naukowe zwracają uwagę na rozwój religijności dziecka w wieku wczesnoszkolnym, następnie akcentowane są potrzeba współpracy rodziny i parafii w przygotowaniu do pierwszej spowiedzi. Ostatnia część artykułu to argumenty pastoralne i katechetyczne.

**Słowa kluczowe:** pierwsza Komunia, spowiedź, celebrowanie, dziecko.

### Summary

#### **Solemn Celebrations of the Sacrament of Penance and Reconciliation in Preparation for a Child's First Holy Communion**

This article presents a proposal for designating time within pastoral and catechetical programs for a solemn celebration of a child's first experience of the Sacrament of Penance, or even two confessions preceding the reception of First Holy Communion. This study focuses on the religious development of early school-age children, emphasizing the need for collaboration between family and parish in preparing for a child's first confession. The final section of the article provides pastoral and catechetical arguments supporting this approach.

**Keywords:** First Communion, Confession, celebration, child.

### Riassunto

#### **Celebrazioni solenni del sacramento della Penitenza e della Riconciliazione in preparazione alla Prima Comunione di un bambino**

L'articolo presenta una proposta, all'interno dei programmi pastorali e catechetici, un tempo specifico per la celebrazione solenne della prima esperienza del sacramento della Penitenza da parte del bambino, o persino per due confessioni precedenti alla Prima Comunione. Questo studio si concentra sullo sviluppo religioso dei bambini in età scolare, sottolineando la necessità di una collaborazione tra la famiglia e la parrocchia nella preparazione alla prima confessione. L'ultima parte dell'articolo offre argomentazioni di carattere pastorale e catechetico a sostegno di questo approccio.

**Parole chiave:** Prima Comunione, Confessione, celebrazione, bambino.

### Bibliografia

- Bąkowska M., *Lęk, stres i strach jako bariery w wychowaniu*, „Studia Pedagogiczne” 12 (1999), s. 129–147.
- Borowicz J., *Wychowanie w wierze dziecka przygotowującego się do pierwszej spowiedzi i pierwszej Komunii Świętej w świetle wybranych dokumentów Kościoła*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2 (2014), s. 20–30.
- Buksik D., *Sakrament przebaczenia i pojednania: rola spowiednika i penitenta na drodze ku dojrzałości religijnej i osobowościowej*, „Seminare” 24 (2007), s. 49–67.
- Burtowy M., *Lęk w opinii dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, „Nauczyciel i szkoła” 1 (2000) 8, s. 83–87.
- Ciechomska M., Ciechomski M., *Potrzeby psychiczne dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: E. Śmiechowska-Petrovskij (red.), *Dzieci z trudnościami w młodszy wieku. Aspekty rozwojowe i edukacyjne w kontekście specyfiki różnic kulturowych*, Warszawa 2016, s. 13–43.
- Duda S., *Czy możliwy jest renesans spowiedzi?*, „Więź” 60 (2017), s. 117–130.
- Dziekoński S., *Katecheza wprowadzająca dziecko w sakramenty pokuty i Eucharystii w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*, „Studia Pastoralne” 3 (2007), s. 116–132.
- Dziewiecki M., *Pedagogika integralności*, Warszawa 2010.

- Gandzel A., *Wychowanie chrześcijańskie dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: M. Szpakowski, E. Dąbek (red.), *Pedagogiczne aspekty zarządzania organizacją*, Zamość 2014, s. 317–338.
- II Sobór Watykański, *Gaudium et spes*.
- Juul J., *Zamiast wychowania. O sile relacji rodzica z dzieckiem*, Podkowa Leśna 2016.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania dotyczące przygotowania dzieci do przyjęcia i przeżywania sakramenty pokuty i pojednania oraz pierwszej Komunii świętej* (29.08.2020), nr 8.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania dzieci do przyjęcia i przeżywania sakramentu pokuty i pojednania oraz pierwszej Komunii świętej*, 2021, 40–44.
- Ł. Nycz, *Sakrament pokuty i pojednania w odbiorze młodzieży. Badania empiryczne członków apostołstwa młodzieży archidiecezji przemyskiej*, „Premisla Christiana” 17 (2016/2017), s. 311–325.
- Malicka W., *Potrzeby wychowawcze dzieci i współpraca dwóch podmiotów – autorytet domu i szkoły w kilku krokach*, „Rocznik Naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli” 4 (2020), s. 115–129.
- Marek Z., *Wychować do wiary. Zagadnienie wychowania religijnego dziecka w wieku przedszkolnym*, Kraków 1996.
- Mastalski J., *Pedagogiczne wyzwania przygotowania do I spowiedzi i Komunii św.*, w: J. Stala (red.), *Eucharystia – pokuta i pojednanie w katechezie*, Kielce 2007, s. 89–106.
- Offmański A., *Płaszczyzny kształtowania postaw pokuty i pojednania*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2 (2016), s. 93–110.
- Skreczko A., *Rola Kościoła katolickiego w kształtowaniu kultury pedagogicznej rodziców w Polsce*, Białystok 2011.
- Skreczko A., *Zadania rodziny jako Kościoła domowego*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 8 (2009), s. 112–121.
- Skreczko A., *Znaczenie świadectwa wiary rodziców w wychowaniu religijnym ich dzieci*, w: „Studia Pastoralne” 9 (2013), s. 33–48.
- Walesa Cz., *Kształtowanie się religijności dziecka*, w: J. Stala (red.), *Wychowanie dzieci w młodszym wieku szkolnym*, Tarnów 2006, s. 24–36.
- Walesa Cz., *Rozwój religijności człowieka*, t. I, Lublin 2005, s. 211nn.
- Walesa Cz., *Rozwój religijności dziecka*, „Roczniki filozoficzne” XLII (1994) 4, s. 98–117.
- Wilk J., *Pedagogika rodziny*, Lublin 2016.

### O autorze

**ks. Tomasz Kopiczko** – dr hab., prof. UKSW, prezbiter diecezji ełckiej, doktor habilitowany nauk teologicznych, pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz WSD w Ełku, członek Stowarzyszenia Katechetów Polskich oraz Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Zakres swoich zainteresowań badawczych koncentruje wokół tematów związanych z nową ewangelizacją, studiami nad rodziną, teologią katechezy, eklezjologią i nowymi środkami komunikacji.